

6 Eanandoalu ovdáneapmi sámi ássanguovlluin

Svanhild Andersen, Mearrasámi diehtoguovddáš. Cand.polit.

Čeahkkáigeassu:

Kapihttalis giedahallojuvvo eanandoalu ovdáneapmi sámi ássanguovlluin. Dáid guovlluid eanandoallostatistihkka, mas lea vuodđun Sámedikki ealáhusdoarjaga (SED) doaibmaguovlu, čájeha ahte dálldoaluid lohku lea eambbo go beliin unnon áigodagas 1995–2013 (56 proseanta unnon). Buot hárvvimussan leat dál šaddan dat unnimus dálut, ja dávjjit dušše dálldoalut mat leat badjel 200 dekára. Eará guovlluin Sáltoduoddara davábealde ii lean dálldoaluid lohku unnon jur nu ollu (–50 proseanta).

Lassin eanandoalu gaskamearálaš loguide SED-guovlluin, giedahallá kapihttal SED-guovlluid ovdáneami regiovnnaid dásis. Guovlluid buohtastahttin čájeha muhtun muddui stuora erohusaid. Guhkimus eret gaskamearálaš logus (–56 proseanta) lea Nuorta-Finnmárkku SED-guovlu gos lea “dušše” 35 proseanta njiedjan ja Oarje-Finnmárkku SED-guovlu gos dálldoaluid lohku lea eanemus njiedjan áigodagas 1995–2013, olles 65 proseanta.

Kapihttalis geahčadit maid SED-guovlluid eanandoallostatistihkaid viidasit ovdánahttima, ja loahpahasas namuhuvvojit ovdamearkkat báikkálaš/regiovnnaš ángiruššamii jorgalahttit negatiiva ovdáneami; okta prošeakta Sis-Finnmárkkus (Ávjovári regiovnnas) ja okta Ivgus, ja lassin vel dárbu diehtit movt iešguđetlágan rámmaeavttut čuhcet ovdáneapmái iešguđet suhkaniin ja regiovnnain.

6.1 Álggahus

Dán kapihttalis ovdanbuktit loguid mat čájehit muhtun ovdánanmearekkaid eanandoalus sámi ássanguovlluin 1989 rájes 2013 loahpa rádjái, namalassii 24 jagi áigodagas. Dieđut leat vuodđuduvvon Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga (SGD) statistihkaide guovlluide mat leat Sámedikki ealáhusdoarjjaortnega vuolde; namuhuvvon “ohcanvuodot doarjja ealáhusovdánahttimii” (oaniduvvon SED).¹ Kapihttal lea čuovvuleapmi 3. kapihttalii *Sámi logut mitalit 2* (2009), kapihttal mas lei sihke eanandoallu, boazodoallu ja guolásteapmi fáddán, muhto mii giedahalai oanehit áigodaga (1989–2005). Dalle lei stuorimus rievdadus eanandoalus ahte dálldoaluid lohku lei njiedjan. Rievdan čájehii ahte smávva dálldoaluid lohku lei issorasat njiedjan, ja lassáneapmi ii lean eambbo go stuorimus doaluid kategorijjas. Dát rievdan

¹Doarjjaortnega ovdalaš namma: Sámi ovdánahttinfaanda, oaniduvvon SOF.

čuovui seamma minstara go olles riikkas ja Davvi-Norggas muđui, muhto rievdadus lei stuorit SED-guovllus. Seammalágan rievdan leat ain maŋŋil 2006, muhto gávdnojit regionála erohusat.

Statistihkas leat logut SED-guovlluide ja maid nu gohčoduvvon *eará guovlluide*; ollislaš ja regiovnnaid mielde. Nu sáhtta buhtastahttit rievdamas gaskal SED-guovlluid ja eará guovlluid davábealde Sáltoduoddara, ja maid gaskal SED-guovlluid iešguhtet regiovnnain. Dákkár buhtastahttin čájeha muhtun muddui ahte leat stuora erohusat regiovnnain.

Kapihttalas leat guokte váldooasi. Vuosttaš oasis (čuokkis 6.4) ovdanbuktojit ja buhtastahttojuvvojit logut SED-guovllus ja eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara. Dan maŋŋil ovdanbukto regiovnnalaš statistihka (čuokkis 6.5). Loahpaheamis árvaluvvojit muhtun ođđa kategorijat sámi ássanguovllu eanandoalloealáhusa statistihka vejolaš ovdánahttimii, ja leat vel moadde ovdamearkka mat čájehit ahte eanandoallu ain árvoštallojuvvo boahpteáiggi ealáhussan dán guovlluin.

6.2 Lohkomateriála

SGD statistihka sámi ássanguovlluin lea nu movt namuhuvvon vuodđuduvvon Sámedikki ealáhusdoarjaga doaibmaguvlui, oaniduvvon SED.² Guovllus leat suohkanat ja suohkanoasit mat dihto eavttuid vuodul leat definerejuvvon sámi ássanguovlun Norggas davábealde Sáltoduoddara. Leat välljejuvvon vuodđun statistihkkii dan dihte go dain leat báikkálaš servodagat mat veardiduvvojit mávssolažžan seailuhandihte ja ovdánahttindihte sámi kultuvrra ja ealáhusaid, seammás go Sámedikkis gávdnojit earenoamáš váikkuhangaskaoamit dán guvlui. Sámedikkis lea maid dárbu alccesis oažžut dieđuid mat čuvgejit otná dili ja vel rievdamiid muhtun áiggis dán guovllu siskkoabealde vai de sáhtášii plánet movt atná ja árvoštallá ávkki dán gaskaomiin.

Maŋemus stuorideame maŋŋil 2012:s leat SED-guovllus 31 suohkana mat leat ollislaččat dahje osiid mielde SED-guovllus; 14 Finnmárkkus, 11 Romssas ja 4 Nordlándda davimus oasis. Lassin lea sámi álbmot Sáccás ja muđui Leaŋgáviika suohkanis, sámi álbmot lullisámeguovllus ja Sarnes gilis Davvenjárggas mielde geográfalaš doaibmaguovllus Sámedikki ealáhusovdáneami doarjaortnegis. Dát guovllut eai leat gal mielde statistihka vuodus.

SGD dieđiha ahte muhtun logut sámi statistihkas leat nu unnit ahte daid ii sáhte almmuhit suohkandásis. Molssaeaktolaš almmuhandási suohkan- ja fylkadási gaskkas lea dan dihte ráhkaduvvon regionálalaš juohku SED-guovlluin ja *eará guovlluin* juohke fylkkas. Juohkin lea čilgejuvvon vuollelis. Suohkanat main lea dušše oassi mielde SED-guovllus, leat merkejuvvon bustávaiguin SED čilgehusas SED-guovlluid birra, ja lea *-mearka čilgehusas *eará guovllut*.

² Čilgehus SED-guovllu birra lea vuodđuduvvon SGD raporta Sámi statistihka 2014 (Slaastad 2014) ja SGD neahttasiidduid dieđuid nala. Kapihttalas adno lohkomateriála tabeallain vižžon maŋemustá suoidnemánu 15. beaivvi 2016. SGD ođastemiid dihte leat muhtun tabeallat rievdan namuhuvvon beaivvi rájes. Rievdadusat leat váldojuvvon vuhtii kapihttalas. Hui ollu giitosat Berit Bjørloi SGD ossodagas “Seksjon for primærnæringsstatistikk”, gii lea dahkan viiddis barggu go lea mángii loguid ođastan ja rievdadan.

Guovllut

Nuorta-Finnmárku:

SED: Davvesiida SED, Gáŋgaviika, Unjárga, Mátta-Várjjat SED
Eará guovllut: Várggát, Čáhcesuolu, Davvesiida*, Bearalváhki, Báhcavuotna, Mátta-Várjjat*

Sis-Finnmárku:

Guovdageaidnu, Porsáŋgu, Kárašjohka, Deatnu. Suohkanat mat leat definerejuvvon Sis-Finnmárkun leat ollislaččat mielde SED-guovllus.

Oarje-Finnmárku:

SED: Áltá SED, Láhppi, Fálesnuorri, Muosát SED, Davvenjárga SED, Hámmárfeasta SED
Eará guovllut: Hámmárfeasta*, Áltá*, Áknjoluokta, Muosát*, Davvenjárga*

Davvi-Romsa:

SED: Ivgu, Omasvuotna, Gáivuotna, Návuotna, Skiervá, Ráisa ja Gálsa, dat mearkkaša ahte buot Davvi-Romssa suohkanat leat mielde.

Lulli-Gaska-Romsa:

SED: Romsa SED, Skánit, Rivttát, Loabát, Báhcavuotna, Ráisavuotna SED ja Siellat
Eará guovllut: Harstad, Romsa*, Giehtavuotna, Bjarkøy, Ibestad, Bardu, Mátavuopmi, Ráisavuotna*, Divrrát, Ránáidsuolu, Doasku, Birgi, Leaŋgáviika

Davvi Norlánda: SED: Áhkkánjárga SED, Hábmer, SED, Divttasvuotna, Evenášši SED
Eará guovllut: Bådådjo, Áhkkánjárga*, Meløy, Oarjelij Bájddár, Bájddár, Sálát, Fuosku, Oarjelij Foalda, Stájgo, Hábmer*, Lodegii, Dieldanuorri, Evenášši*, Bálát, Røst, Værøy, Flakstad, Vestvågøy, Voagat, Ulpi, Bievák, Iksnášši, Suorta, Ándasuolu, Moskenes

Lassin dálldoaluid lohku ieašguđet sturrodakategoriijain (mihtiduvvon dekárii), čájeha statistihkka movt omiid lohku lea rievdan ja gaskamearálaš sturrodaga gussaealuin, eanandoalloeatnamiid mat leat anus ja masa eana atno, galle dálldoalli (váldodoallit), sohka-bealjuogu ja váldodolliid gaskamearálaš agi ja vel jahke bargguid logu. Kategoriijain leat logut ieašguđet áigodagaide, nu ahte ii sáhte oktiičaskit visot kategoriijaid go galgá čilget ja buohtastahttit ovdáneami dihto áiggis. Vuollelis leat áigodagat ja fáttát oppalašgovas.

Logut ieašguđet áigodagain

1989–2013: Olles SED: Dálldoaluid lohku (eanandoallofitnodagat³) ieašguđet sturrodakategoriijain, gaskamearálaš doallosturrodat, eanandoalloeatnamat mat leat anus (dekára) ja masa eana atno, omiid lohku, gaskamearálaš gussaeallu, galle dálldoalu leat ieašguđet omiiguin, váldodolliid lohku ja sohka-bealjuohku ja vel gaskamearálaš ahki. Tabeallat main leat logut áigodagas 1989–2013 rádjái leat juhkkon guovtti áigodahkii, 12 jagi goabbáge, 1989–2001 ja 2001–2013, čuvgen dihte lea go ovdáneapmi mannan ovttá guvlui goappaš áigodagain.

³ SGD atná sáni eanandoallofitnodat mearkkašumiin ”Doaibma gos lea eanandoallu, das lea mielde gilvvagárdedoallu ja oapmedoallu.” (SGD, fáddásiidu eanandoallu). Dán kapihttalas atno sátni *dálldoallu*; dábalaš sátni ealáhusas ja olbmuid gaskkas.

1995–2013: Dállodoaluid lohku, sturrodaga mielde mii lea anus eanandoalloareálan ja regionála juogu mielde Norggas davábealde Sáltoduoddara, ja maid SED ja eará guovlluin oktiibuot.

1999–2013: Bargoárjanat ja olbmot geat atnet bargoárjaniid eanan- ja gilvvagárdedoalus (diibmologut ja olbmot). Dát leat eahpesihkkaris logut, SGD dieđuid mielde.

2006–2013: Omiid lohku, SED-guovlluin ja eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara oktiibuot ja regiovnnaid mielde.

2013: Eanandoalloareála anus ja masa eana atno, regiovnnaid Norggas davábealde Sáltoduoddara, ja maid SED ja eará guovlluin oktiibuot. Dán kategoriijas eai leat logut eambbo 2013 ovddas ii ge čájjet ovdáneami guhkes áiggi čađa, dan dihte leat guođđán daid loguid.

6.3 SED-guovllut ovttas

6.3.1 Dállodoaluid lohku ja gaskamearálaš doallosturrodat

Tabealla 6.1 čájeha eanandoallofitnodagaide logu SED-guovlluin oktiibuot 1989:s, 2001:s ja 2013:s. Das oidno maid 24 jagi rievdan proseantaid mielde, ja movt dát rievdamat leat dáhpáhuvvan guovtti guoktenuplohtjagi áigodagas. Buohtastahtindihte leat maid váldon mielde sullasaš logut Davvi-Norggas ja riikkas obbalaččat.

Tabealla 6.1 Dállodoaluid lohku, SED-guovllut, Davvi-Norga ja Norga, 1982–2013

Dállodoaluid lohku	1989	2001	2013	Rievdan % 1989–2001	Rievdan % 2001–2013	Rievdan % 1989–2013
SED-guovlluin						
Oktiibuot	2420	1413	770	–41,6	–45,5	–68,2
0–49 dekára	1145	228	57	–80,1	–75,0	–95,0
50–99 dekára	583	319	94	–45,3	–70,5	–83,9
100–199 dekára	494	451	205	–8,7	–54,5	–58,5
200 dekára ja eambbo	198	415	414	109,6	–0,2	109,1
Davvi-Norggas oktiibuot	9653	5953	3688	–38,3	–38,0	–61,7
Norggas oktiibuot	99382	65607	43726	–34,0	–33,4	–56

Gáldu: SGD Sámi statistihkka tabealla 07647 ja eanandoallostatistihkka tabealla 03313

Dállodoaluid lohku SED-guovlluin oktiibuot njiejai 2420 rájes 1989:is gitta 770 rádjái 2013:is, mii čájeha ahte lohku lea unnon 68 proseantta. Njiedjan lei stuorit go Davvi-Norggas (–62 proseanta) ja olles riikkas obbalaččat (–56 proseanta).

Vuosttaš guoktenuplohtjagi áigodagas (1989–2001) lei njiedjan 42 proseanta SED-guovlluin, dat lea gaskamearálaččat 3,5 proseanta njiedjan jagis. Nuppi guoktenuplohtjagi áigodagas (2001–

2013) lei njiedjan 46 proseanta, dat mearkkaša 3,8 proseanta jagis. Das sáhtta oaidnit sulli seamma stuora njiedjama dálloaluid logus goappaš áigodagain.

Viidáseappot čájeha tabealla 6.1 ahte šadde hárvvit unna dáložat ja eambbo stuora dálloalut SED-guovlluin áigodagas 1989–2013. Visot sturrodatkategorijain vuollel 200 dekára lea leamaš njiedjan. Unnimus dálloalut leat šaddan hárvvimussan, go njiedjan lei olles 95 proseanta kategorijas 0–49 dekára ja 84 proseanta kategorijas 50–99 dekára. Kategorijas mas leat stuorimus dálloalut (badjel 200 dekára) lei baicca lassáneapmi 109 proseanta.

Tabealla 6.1 čájeha dalle ahte dálloaluid lohku SED-guovlluin oktiibuot lei eambbo njiedjan go Davvi-Norggas ja Norggas áigodagas 1989–2013 (24 jagi). SED-guovlluid ja eará guovlluid davábealde Sáltoduoddara sáhtta buohtastahttit oanehit áigodagas; 1995–2013 (18 jagi), nu movt tabealla 6.2 čájeha.

Tabealla 6.2 Dálloaluid lohku, SED-guovllut ja eará guovllut davábealde Sáltoduoddara, 1995–2013

Dálloaluid lohku	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin oktiibuot	1730	770	–55,5
0–49 dekára	425	57	–86,6
50–99 dekára	486	94	–80,7
100–199 dekára	509	205	–59,7
200 dekára ja eambbo	310	414	33,5
eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara			
oktiibuot	3387	1685	–50,3
0–49 dekára	895	197	–78,0
50–99 dekára	868	238	–72,6
100–199 dekára	931	421	–54,8
200 dekára ja eambbo	693	829	19,6

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 0764

Nu go oaidnit tabeallas 6.2, de lei njiedjan 56 proseanta SED-guovlluin oktiibuot áigodagas 1995–2013, ja 50 proseanta njiedjan eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara. Lei 6 proseanta eambbo njiedjan SED-guovlluin. Viidáseappot sáhtta buot sturrodatkategorijain oaidnit ahte eai leat šat nu ollu dálloalut vuollel 200 dekára (gaskal 60 ja 87 proseanta njiedjan) SED-guovlluin, ja lassáneapmi ii lean eambbo go dáluin badjel 200 dekára (34 proseanta). Eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara lei maid njiedjan sihke dáluid lohku oktiibuot ja buot sturrodatkategorijain vuollel 200 dekára, ja lassáneapmi dušše daid dáluid lohku mat leat badjel 200 dekára (20 proseanta; stuora dáluid lohku ii lassánan nu ollu go SED-guovlluin ollislaččat).

Tabealla 6.3 čájeha gaskamearálaš sturrodaga dálloaluin SED-guovlluin 1989:is, 2001:as ja 2013:is, ja lassin proseanttaid mielde rievdamas 1989 rájes gitta 2013 rádjái.

Tabealla 6.3 Gaskamearálaš doallosturrodat, SED-guovllut, 1989–2013

Gaskamearálaš sturrodat dálloaluin	1989	2001	2013	Rievdan % 1989–2001	Rievdan % 2001–2013	Rievdan % 1989–2013
SED-guovlluin						
oktiibuot	79	152,1	248,4	92,5	63,3	214,4
0–49 dekára	26	30,5	26	17,3	–14,8	0,0
50–99 dekára	70,1	74,1	75	5,7	1,2	7,0
100–199 dekára	140,4	145,7	149,9	3,8	2,9	6,8
200 dekára ja eambbo	258,5	285,8	367,1	10,6	28,4	42,0

Gáldu: SGD, Sámi statistihka tabealla 07647

Dáluid gaskamearálaš sturrodat SED-guovlluin lassánii 79 dekáras 1989:s 248 dekárii 2013:s, ja dat addá 214 proseanta lassáneami. Sturrodatkategoriijat vuollel 200 dekára lassánedje 7 proseanta rádjái, dan bottas go stuorimus dálut (badjel 200 dekára) gaskamearálaččat sturro 42 proseanttain 1989 rájes 2013 rádjái.

6.3.2 Eanandoalloareála anus

Tabealla 6.4 čájeha man ollu areála adnui eanandoalus jagiin 1989, 2001 ja 2013 SED-guovlluin oktiibuot, Davvi-Norggas ja Norggas, makkár ulbmiliidda atnui ja movt juohku gaskal iešgudet ulbmila rievddai 24 jagis (1989–2013).

Tabealla 6.4 Eanandoalloareála anus (dekára), SED-guovllut, Davvi-Norga ja Norga, 1989–2013

Eanandoalloareála anus (dekára)	1989	2001	2013	Rievdan % 1989–2001	Rievdan % 2001–2013	Rievdan % 1989–2013
SED-guovllut						
oktiibuot	191190	214893	191256	12,4	–11,0	0,0
Ruohtasšattut biebmamii	11928	10063	3633	–15,6	–63,9	–69,5
Buđehat	1625	998	253	–38,6	–74,6	–84,4
Eará šattut bealdduin ja Giettít maid láddje ja Gilvojuvvon gieddi	2155	1219	636	–43,4	–70,2	–83,2
	175482	202613	187007	15,5	–7,7	6,6
	161947	178843	159576	10,4	–10,8	–1,5
Davvi-Norga oktiibuot	859909	971256	892083	12,9	–8,2	3,7
Finnmárku	95411	104911	93521	10,0	–10,9	–2,0
Romsa	242389	272176	241069	12,3	–11,4	–0,5
Norlánda	522109	594169	557493	13,8	–6,2	6,8
Norga oktiibuot	9910773	10467172	9871428	5,6	–5,7	–0,4

Gáldu: SGD, Sámi statistihka tabealla 07646 ja eanandoallostatistihka (Struktuvra eanandoalus) tabealla 04496

Nu go tabealla 6.4 čájeha, de lei eanandoalloareála mii lea anus SED-guovlluin stádis áigodagas 1989–2013. Jus juohká guovtti áigodahkii mat leat guoktenuplot jagi goabbáge, de oaidnit rievdamiid, álggos 12 proseantta lassáneami, ja maŋŋil gis 11 proseantta njiedjama. Dát lea sullii seamma rievdatendeansa go Norggas oktiibuot. Norggas lea veaháš lassánan (4 proseanta) eanandoalloareála sturrodan oktiibuot namuhuvvon áigodagas (1989–2013).

Tabealla 6.4 čájeha viidáseappot eanandoalloareála atnu SED-guovlluin lea šaddan eambo ovttalágaš dan 24 jagis 1989 rájes gitta 2013 rádjái, dan dáfus ahte ollislaš areála gittiide lea vel eambo lassánan. Kategorijja «giettit maid láddje ja guođoha» lea lassánan (7 proseanta) ja lei dušše unnán njiedjan kategorijjas «gilvojuvvon gieddi» (–2 proseanta). Eará kategorijain - «ruohtasšattut biebmamii, ruonasfuodar ja siloštattut», «budehat» ja «eará šattut bealdduin ja gilvvagárdiin ja maid bráhkas», lei baicca njiedjan gaskal 70 ja 84 proseanta seamma áigodagas.

6.3.3 Omiid lohku, dálut main leat iešguđetlágan oamit ja omiid lohku juohke dálus

Eanas omiid logut leat njiedjan SED-guovllus áigodagas 1989–2013; sihke gusaid ja eará gussaelliid, sávzzaid, gáiccaid ja vuoncáid. Earret go heasttaid ja spiinniid lohku, nu movt tabealla 6.5 čájeha.

Tabealla 6.5 Omiid lohku, SED-guovllut, 1989–2013

Omiid lohku SED- guovlluin oktiibuot	1989	2001	2013	Rievdan % 1989–2001	Rievdan % 2001–2013	Rievdan % 1989–2013
Gussaeallit						
oktii	15250	14756	11654	–3,2	–21,0	–23,6
Gusat	6406	5712	4452	–10,8	–22,1	–30,5
Spiinnit	1275	3487	2194	173,5	–37,1	72,1
Heasttat	272	470	773	72,8	64,5	184,2
Sávza b. 1 jagi	41726	41968	31234	0,6	–25,6	–25,1
Mielkegáiccat	15605	10843	7089	–30,5	–34,6	–54,6
Vuoncát	35873	28523	19588	–20,5	–31,3	–45,4

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07641

Gussaelliid lohku oktiibuot njiejai 24 proseanta, gusaid lohku njiejai 31 proseanttain, sávzzat fas 25 proseanttain, gáiccat 55 proseanttain ja vuoncáid lohku njiejai 45 proseanttain SED-guovlluin áigodagas 1989–2013. Viidáseappot čájeha tabealla 6.5 ahte heasttaid lohku lassánii olles 184 proseanttain, ja spiinniid lohku gis 72 proseanttain. Obbalaččat sáhttá lohkat ahte lei oalle stuora rievdan elliiddoalus SED-guovlluin.

Tabealla 6.6 čájeha dálldoaluid logu main leat iešguđetlágan oamit.

Tabealla 6.6 Dállodoaluid lohku main leat iešgudetlágan oamit, SED-guovllut, 1989–2013

	1989	2001	2013	Rievdan %	Rievdan %	Rievdan %
				1989–2001	2001–2013	1989–2013
Gussaeallit okti	636	486	256	–23,6	–47,3	–59,7
Gusat	530	408	233	–23,0	–42,9	–56,0
Sávza b.1 jagi	1519	794	369	–47,7	–53,5	–75,7
Mielkegáiccat	255	147	63	–42,4	–57,1	–75,3
Spiinnit	38	30	8	–21,1	–73,3	–78,9
Vuoncát			

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07642

SED-guovlluin oktiibuot ledje eanemus dállodoalut main ledje sávzzat badjel 1 jagi (dahje lassin eará ealliide) sihke 1989, 2001 ja 2013. Muhto nu movt tabealla 6.6 maid čájeha, lei ollu njiedjan dállodoaluid lohku main leat sávzzat áigodagas 1989–2013 (–76 proseanta). Njiedjan lei sullii seamma ollu dállodoaluin main leat gáiccat. Dállodoalut main leat gussaeallit eai lean nu ollu njiedjan (–60 proseanta, das lea 56 proseanta njiedjan go guoská gussadoaluide). Dállodoalut main leat spiinnit njejai buot eanemus, 79 proseanta 1989 gitta 2013 rádjái. Muhto dás lea sáhka unnit loguid birra: 34 dállodoalu main spiinnit 1989:is ja dušše 6 doalu 2013:is.

Seammás go omiid lohku lea sakka unnon SED-guovlluin, de lea oapmealu sturrodat lassánan juohke dálu nammii⁴. Stuurimus rievdan lei sávzadoaluin: 1989 rájes gitta 2013:ii rádjái stuurui gaskamearálaš sávzaeallu 208 proseanta. Dáluin main lei sávzadoallu ledje 2013:is gaskamearálaččat 85 sávzza mat leat badjel jagi. Vástideaddji logut ledje 46 gussaealli oktiibuot, 19 gusa ja 113 gáicca.

6.3.4 Dállodolliid sohkahealli ja ahki

Dállodolliid lohku njejai, sihke nissoniid ja dievdduid (váldodoallit) SED-guovlluin ollislaččat áigodagas 1989–2013, nu oaidnit tabeallas 6.7. Das oaidnit maid ahte gaskamearálaš ahki stuurui goappaš sohkahealli dállodolliin.

Tabealla 6.7 Váldodolliid lohku 1989–2013, ja gaskamearálaš ahki (ruođuid siste), 1989–2013

Dállodolliid lohku sohkahealli ja gaskamearálaš mielde	1989	2001	2013	Rievdan % 1989–2001	Rievdan % 2001–2013	Rievdan % 1989–2013
SED-guovlluid váldodoallit						
Dievddut	2004(51)	1130(49)	574(52)	–43,6	–49,2	–71,4
Nissonolbmot	389(53)	271(49)	164(49)	–30,3	–39,5	–57,8
Eahpepersovnnalaš	27	12	32	–55,6	166,7	18,5

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07635

⁴ Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07642

Stuorimus njiedjan proseanttaid mielde lei dievdováldodolliid logus (–72 proseanta). Dan dihte lassánii nissonoassi áigodagas 1989–2013 SED-guovlluin, ja lei 22 proseanta 2013:s. De lei dat lassánan 6 proseanttain, loguid vuodul mat leat tabeallas 6.8. Riikadásis lei 15 proseanta 2013:s, ja dat lei dalle vuollelis go SED-guovlluin.⁵

Kategoriija ”eahpepersovnnalaš geavaheaddji” (dego ovdamearkka dihte suohkan, fylkasuohkan dahje institušuvdna) lei dušše 1 proseanta 1989:s (buot geavaheddjiin oktiibuot) ja 4 proseanta 2013:s SED-guovlluin oktiibuot.

Áigodagas 1989–2013 šattai dievdováldodoalli SED-guovlluin gaskamearálaččat jagi boarráseabbo (51 jagis 52 jahkái), seammás go nissováldodoalli nuorasnuvai njeljiin jagiin (53 jagis 49 jahkái). Oanehit áigodagas, 2001:s 2013 rádjái, njiejai dálldolliid gaskamearálaš ahki riikadásis ovttain jagiin dievdduin (49 jagis 48 jahkái) ja golmmain jagiin nissoniin (51 jagis 48 jahkái)⁶, seammás go SED-guovlluin goarkŋui dievdduin ahki badjelii golmmain jagiin (49 jagis 52 jahkái) ja nissoniin bisui seamma ahki (49 jagi).

Ollislaš bargosadjemearri eanandoalus SED-guovlluin lea njiedjan birrasiid 30 proseanta SED-guovlluin áigodagas 1989–2013, eará sániiguin dušše 14 jagis (SGD, sámi statistihkka tabealla 07615⁷). Logut leat beare eahpesihkkarat dan dihte ii sáhte daid guorahallat dahje buohtastahttit eará guovlluiguin.

6.4 Rievdan regiovnain

Regiovnnaid buohtastahttin áigodagas 1995–2013 čájeha nu movt ovdalis namuhuvvon dálldoaluid loguid njiedjama 56 proseanta SED-guovlluin ja 51 proseanta eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara. Ledje gal muhtomin stuora erohusat regiovnain, dan birra čálán eambo čuokkis 6.4.7 vuolde. Vuolábealde leat logut vižžon SED-guovlluin ja eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara.

6.4.1 Nuorta-Finmárku

SED: Davvesiida SED, Gáŋgaviika, Unjárga, Máttá-Várjjat SED
Eará guovllut: Várggát, Čáhcesuolu, Davvesiida*, Bearalváhki, Báhcavuotna, Máttá-Várjjat*

Tabealla 6.8 čájeha dálldoaluid lohkku Nuorta Finmárkkus. SED-guovlluin Nuorta-Finmárkkus njeai dálldoallut unnimus SED-guovlluin.

⁵ Rehkenastojuvvon SGD eanandoallostatistihka vuodul tabealla 05976.

⁶ Logut vižžon SGD eanandoallostatistihkas tabealla 05976.

⁷ Tabealla 07615: Sámi statistihkka. Bargoáigi eanan- ja šaddogárdedollui ja olbmot geat bidjet bargoáigi eanan- ja šaddogárdedollui, Norga davábealde Sáltoduoddara

Tabealla 6.8 Dállodoaluid lohku, Nuorta-Finnmárku, 1995–2013

Dállodoaluid lohku	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Nuorta-Finnmárkkus			
oktiibuot	85	55	–35,3
0–49 dekára	27	9	–66,7
50–99 dekára	11	5	–54,5
100–199 dekára	19	9	–52,6
200 dekára ja eambbo	28	32	14,3
Eará guovlluin Nuorta-Finnmárkkus			
oktiibuot	44	26	–40,9
0–49 dekára	4	:	:
50–99 dekára	7	:	:
100–199 dekára	14	9	–35,7
200 dekára ja eambbo	19	15	–21,1

Gáldu: SGD, Sámi statistihka tabealla 07645

Tabealla 6.8 čájeha ahte dállodoaluid lohku Nuorta-Finnmárkkus SED-guovlluin njejai 35 proseanttain áigodagas 1995–2013, mii lei arvat vuollelis go gaskamearálašlohku olles SED-guovllus (–56 proseanta), ja buot unnimus njiedjan buot guovlluin. Viidáseappot čájeha tabealla ahte hárvvimussan šadde buot unnimus dálut, ja lassáneapmi lei dáluin mat leat badjel 200 dekára (14,3 proseanta). Eará guovlluin Nuorta-Finnmárkkus lei dállodoaluid logu njiedjan 41 proseanta áigodagas 1995–2013, dat lea eambbo njiedjan go SED-guovlluin Nuorta-Finnmárkkus.

Tabealla 6.9 čájeha ahte iešguđet omiid lohku rievddai goabbat ládje SED-guovlluin ja eará guovlluin.

Tabealla 6.9 Omiid lohku, Nuorta-Finnmárku, 2006–2013

Omiid lohku	2006	2013	Rievdan % 2006–2013
SED-guovlluin Nuorta-Finnmárkkus			
Gussaeallit oktiibuot	1130	1021	–9,6
Gusat	436	413	–5,3
Sávzzat badjel 1 jagi	1704	2244	31,7
Mielkegáiccat	0	0	0
Spiinnit	:	0	:
Vuoncát	11514	11507	–0,1
Eará guovllut Nuorta-Finnmárkkus			
Gussaeallit oktiibuot	407	454	11,5
Gusat	139	183	31,7
Sávzzat badjel 1 jagi	2227	2214	0,6
Mielkegáiccat	0	0	
Spiinnit	54	:	:
Vuoncát	:	:	:

Sávzzaid lohku (badjel 1 jagi) lassánii 32:in proseanttain Nuorta-Finnmárkku SED-guovlluin áigodagas 2006–2013, seammás go Nuorta-Finnmárkkus eará guovlluin ii lean báljo rievdan. Gussaelliid lohku oktiibuot ja gusaid lohku njejai SED-guovlluin ja lassánii dain eará guovlluin. Sáhtta lohkat ahte elliiddoallu Nuorta-Finnmárkkus rievddai mángga ládje.

6.4.2 Sis-Finnmárku

Suohkanat definerejuvvon Sis-Finnmárkun (Deatnu, Kárášjohka, Guovdageaidnu ja Porsángu) leat buohkat ollislaččat mielde SED-guovllus. Tabealla 6.10 ja 6.11 čájehit movt dálldoaluid ja omiid lohku lea rievdan Sis-Finnmárkkus.

Tabealla 6.10 Dálldoaluid lohku, Sis-Finnmárku, 1995–2013

Dálldoaluid lohku Sis-Finnmárkkus	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
Oktiibuot	315	143	–54,6
0–49 dekára	57	12	–78,9
50–99 dekára	72	16	–77,8
100–199 dekára	91	35	–61,5
200 dekára ja eambo	95	80	–15,8

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07645

Dálldoaluid lohku Sis Finnmárkkus njejai 315 rájes 1995:s 143 rádjái 2013:s. Dát lea 55 proseanta njiedjan, ja dat lea unnit go gaskamearalaš lohku olles SED-guovllus (– 61 proseanta). Njiedjan kategoriijain vuollel 200 dekára lei gaskal 62 ja 79 proseanta, ja kategoriijain badjel 200 dekára lea 16 proseanta. Dan 143 dáluin mat vel ledje báhcán Sis-Finnmárkui ledje eatnasat badjel 200 dekára (80 dálu).

Maid Sis-Finnmárkkus unnui omiid lohku, oaidnit tabeallas 6.11.

Tabealla 6.11 Omiid lohku, Sis-Finnmárku, 2006 –2013

Omiid lohku Sis-Finnmárkkus	2006	2013	Rievdan % 1995–2013
Gussaeallit oktiibuot	3551	3054	–14,0
Gusat	1386	1164	–16,0
Sávzzat badjel 1 jagi	3845	2856	–25,7
Mielkegáiccat		0	
Spiinnit	85	81	–4,7
Vuoncát	:	:	:

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07640

Gussaelliid lohku njiejai 14 proseanta Sis-Finnmárkkus áigodagas 2006–2013 (gusat unno 16 proseanttain), sávzalohku 26 proseanta ja spiinnit 5 proseanta. Lei unnit njiedjan go gaskamearálaš logut SED-guovlluin (tabealla 6.5).

6.5.3 Oarje-Finnmárku

SED: Áltá SED, Láhppi, Fálesnuorri, Muosát SED, Davvenjárga SED, Hámmárfeasta SED
Eará guovllut: Hámmárfeastta*, Áltá*, Ákŋoluokta, Muosát*, Davvenjárga*

Tabealla 6.12 čájeha movt dálloaluid lohku lea rievdan Oarje-Finnmárkkus.

Tabealla 6.12 Dálloaluid lohku, Oarje-Finnmárku, 1995–2013

	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovllut Oarje-Finnmárkkus			
oktiibuot	88	31	–64,8
0–49 dekára	29	4	–86,2
50–99 dekára	23	5	–78,3
100–199 dekára	24	6	–75,0
200 dekára ja eambbo	12	16	33,3
Eará guovllut Oarje-Finnmárkkus			
oktiibuot	148	73	–50,7
0–49 dekára	36	12	–66,7
50–99 dekára	31	5	–83,9
100–199 dekára	43	15	–65,1
200 dekára ja eambbo	38	41	7,9

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07645

Njiedjan dálloaluid logus Oarje-Finnmárkkku SED-guovlluin lei olles 65 proseanta áigodagas 1995–2013; 88 rájes gitta 31 dálloaluid. Dát lea eambbo go gaskamearálaš logut SED-guovlluin oktiibuot (–56 proseanta). Sturrodatkategorijain vuollel 200 dekára lei njiedjan gaskal 75 ja 86 proseanta, seammás go dálut mat leat badjel 200 dekára lassánedje 33 proseanttain. Oarje-Finnmárkkku eará guovlluin lei dálloaluid lohku veahá unnit njiedjan; – 51 proseanta.

Tabealla 6.13 čájeha movt omiid lohku lea rievdan Oarje-Finnmárkkus.

Tabealla 6.13 Omiid lohku, Oarje-Finnmárku, 2006–2013

Omiid lohku	2006	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Oarje-Finnmárkkus			
Gussaeallit oktiibuot	843	573	–32,0
Gusat	278	217	–21,9
Sávzzat badjel 1 jagi	1098	673	–38,7
Mielkegáiccat	0	0	0
Spiinnit	32	0	–100,00
Vuoncát	0	:	:
Eará guovlluin Oarje-Finnmárkkus			
Gussaeallit oktiibuot	2674	2386	–10,8
Gusat	920	963	4,7
Sávzzat badjel 1 jagi	1496	1455	–2,7
Mielkegáiccat	0	0	0
Spiinnit	91	0	–100,0
Vuoncát	:	:	:

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07640

Dállodoallu unnui maid Oarje-Finnmárkkus áigodagas 2006–2013. Tabealla čájeha ahte logut leat rievdan goabbat ládje SED-guovlluin ja eará guovlluin Oarje-Finnmárkkus, ja eanemus njiedjan loguin lea SED-guovlluin. Lea earenoamážit sávzaloguid rievdan (–39 proseanta) mii lea earálágan go rievdan eará guovlluin Oarje-Finnmárkkus (–2,7 proseanta), gaskamearálaš lohku SED-guovlluin ollislaččat (–19 proseanta) ja vel SED-guovlluin Nuorta-Finnmárkkus, gos nu movt ovdal lea namuhuvvon lassánedje sávzzat 32 proseanttain áigodagas 2006–2013.

Eará guovlluin Oarje-Finnmárkkus lei gussaelliid ja sávzzaid logu njiedjan arvat unnit go SED-guovlluin, nu movt oaidnit tabeallas 6.13, ja doppe lei vel lassáneapmi gussalogus. Spiinnedoallu gal heaittihuvvui, čájeha statistihkka, sihke SED-guovlluin ja eará guovlluin Oarje-Finnmárkkus.

6.4.4 Davvi-Romsa

SED: Ivgu, Omasvuotna, Gáivuotna, Návuotna, Skiervá, Ráisa ja Gálsa, dat lea olles Davvi-Romsa

Tabealla 6.14 čájeha movt dállodoaluid lohku lea rievdan Davvi-Romssas.

Tabealla 6.14 Dállodoaluid lohku, Davvi-Romsa, 1995–2013

Dállodoaluid lohku	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Davvi-Romssas oktiibuot	580	233	–59,8
0–49 dekára	177	16	–91,0
50–99 dekára	194	35	–82,0
100–199 dekára	152	54	–64,5
200 dekára ja eambbo	57	128	124,6

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07645

Davvi-Romssas njejjai dállodoaluid lohku 580 dállodoalus 1995:s gitta 233 dollui 2013:s; 60 proseanta njiedjan, veaháš eambbo go gaskamearalaččat olles SED-guovllus (–56 proseanta). Kategorijat vuollel 200 dekára njidje gaskkal 65 ja 91 proseanta, seammás go dállodoalut badjel 200 dekára lassánedje 128 proseanta. 2013:s ledje 119 dálu dán kategorijas Davvi-Romssas, ja dušše 16 dain unnimus dáluin mihtiduvvon areála vuodul mii lea anus (0–49 dekára).

Tabealla 6.15 čájeha omiid logu rievdamas Davvi-Romssas.

Tabealla 6.15 Omiid lohku, Davvi-Romsa, 2006–2013

Omiid lohku Davvi-Romssas	2006	2013	Rievdan % 1995–2013
Gussaeallit oktiibuot	3141	2672	–14,9
Gusat	1173	1000	–14,7
Sávzzat badjel 1 jagi	13743	12005	–12,6
Mielkegáiccat	5069	4544	–10,4
Spiinnit	2511	915	–63,6
Vuoncát	310	287	–7,4

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07640

Measta buot kategorijain lea omiid lohku Davvi-Romssas njiedjan gaskal 10 ja 15 proseanta áigodagas 2006–2013. Spiehkastat lea spiidnedoallu, mii njejjai 64 proseanta. Vuoncáid lohku njejjai 7 proseanta.

6.4.5 Lulli-/Gaska-Romsa

SED: Romsa, SED, Skánit, Rivttát, Loabát, Ráisavuotna, SED, Siellat
Eará guovllut: Hárstad, Romsa*, Giehtavuotna, Bjarkøy, Ibestad, Bardu, Málavuoopmi, Ráisavuotna*, Divrrát, Ránáidsuolu, Doasku, Birgi, Leangáviikka, Báhcavuotna

Tabealla 6.16 čájeha dállodoaluid loguid rievdamas Lulli-/Gaska-Romssas.

Tabealla 6.16 Dállodoaluid lohku, Lulli-/Gaska-Romsa, 1995–2013

Dállodoaluid lohku	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas			
oktiibuot	621	284	–54,3
0–49 dekára	114	10	–91,2
50–99 dekára	178	30	–83,1
100–199 dekára	214	96	–55,1
200 dekára ja eambbo	115	148	28,7
Eará guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas			
oktiibuot	1060	506	–52,3
0–49 dekára	282	56	–80,1
50–99 dekára	277	80	–71,1
100–199 dekára	302	140	–53,6
200 dekára ja eambbo	199	230	15,6

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07645

SED-guovllus Lulli-/Gaska-Romssas šadde 54 proseanta unnit dállodoalut áigodagas 1995–2013; 621 dállodoalu rájes 1995 gitta 284 rádjái 2013. Dat mearkkaša ahte lea sullii nu go gaskamearálaš lohku olles SED-guovllus (–56 proseanta), ja veaháš eambbo go eará guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas (–52 proseanta). Šadde unnit dállodoalut mat leat vuollel 200 dekára (gaskal 55 ja 91 proseanta njiedjan) ja šadde seammás 29 proseanta eambbo dálut badjel 200 dekára.

Tabealla 6.17 čájeha movt omiid lohku rievddai Lulli-/Gaska-Romssas.

Tabealla 6.17 Omiid lohku, Lulli-/Gaska-Romsa, 2006–2013

Omiid lohku	2006	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas			
Gussaeallit oktiibuot	5439	4104	–24,5
Gusat	2079	1572	–24,4
Sávza badjel jagi	14112	11997	–15,0
Mielkegáiccat	3758	2545	–32,3
Spiinnit	1367	799	–41,6
Vuoncát	1542	7691	398,8
Eará guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas			
Gussaeallit oktiibuot	9107	8368	–8,1
Gusat	3243	3038	–6,3
Sávza badjel jagi	24412	21554	–11,7
Mielkegáiccat	2069	1480	–28,5
Spiinnit	3242	3413	5,3
Vuoncát	20109	31623	57,3

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabealla 07640

Omiid lohku Lulli-/Gaska-Romssa SED-guovlluin maid njejjai áigodagas 2006–2013. Sávza-lohku lei eanemus stádis, njejjai dušše 15 proseantta. Lassáneapmi lei dušše vuoncáid logus, olles 399 proseanta.

Eará guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas ii lean omiid lohku nu ollu njiedjan, ii gussaelliid, ii sávzzaid ii ge gáiccaid. Spiidnedoalu logut ledje oalle stáddás ja vuoncáid lohku lassánii 57 proseanta; mihá unnit lassáneapmi go SED-guovlluin Lulli-/Gaska-Romssas.

6.4.6 Davvi Norlánda

SED: Áhkkánjarga SED, Hábmmer SED, Divttasvuotna, Evenášši SED
Eará guovllut: Bådåddjo, Áhkkánjarga*, Meløy, Oarjelij Bájddár, Bájddár, Sálát, Fuosku, Oarjjelij Foalda, Stájgo, Hábmmer*, Lodegii, Dieldanuorri, Evenášši*, Bálát, Røst, Værøy, Flakstad, Vestvågøy, Voagat, Ulpi, Bievák, Iksnášši, Suorta, Ándasuolu, Moskenes

Tabella 6.18 čájeha dálldoaluid logu rievdamu Davvi Norlánddas.

Tabella 6.18 Dálldoaluid lohku, Davvi Norlánda, 1995–2013⁸

Dálldoaluid lohku	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin Davvi Norlánddas			
oktiibuot	41	24	–41,5
0–49 dekára	21	6	–71,4
50–99 dekára	8	3	–62,5
100–199 dekára	9	5	–44,4
200 dekára ja eambbo	3	10	233,3
Eará guovllut Davvi Norlánddas			
oktiibuot	2135	1080	–49,4
0–49 dekára	573	128	–77,7
50–99 dekára	553	152	–72,5
100–199 dekára	572	257	–55,1
200 dekára ja eambbo	437	543	24,3

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabella 07645

Davvi Norlánda SED-guovlluin lei dálldoaluid logu njiedjan 42 proseanta áigodagas 1995–2013 (44 doalus gitta 24 dollui), nu lei unnit njiedjan go gaskamearálaččat olles SED-guovllus (–56 proseanta). Go lea hupmu dáluid sturrodaga birra, oaidnit seamma minstara go eanandoalus muđui: hárvvibut unna dáložat ja dávjjibut stuora dálut. Dálldoalut vuollel 200 dekára njidje gaskal 44 ja 71 proseanta, seammás go dálldoalut badjel 200 dekára lassánedje olles 233 proseantta (3 rájes 10 rádjái, mat leat unna logožat).

Eará guovlluin lei dálloaluid njiedjan 49 proseanta áigodagas 1995–2013, dat lei eambo njiedjan go SED-guovlluin davvi Norlánddas. Stuorimus erohus lea dálloalut badjel 200 dekára mat lassánedje “dušše” 24 proseanta, seammás go davvi Norlándda SED-guovlluin lassánedje 233 proseanta, nu go ovdal namuhuvvon.

Tabella 6.19 čájeha omiid loguid rievdamas Davvi Norlánddas.

Tabella 6.19 Omiid lohku, Davvi Norlánda, 2006–2013

Omiid lohku	2006	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovlluin davvi Norlánddas			
Gussaeallit oktiibuot	214	230	7,5
Gusat	74	86	16,2
Sávzzat badjel 1 jagi	1721	1459	-15,2
Mielkegáiccat	0	0	
Spiinnit	0	0	
Vuoncát	2520	0	-100,0
Eará guovlluin davvi Norlánddas			
Gussaeallit oktiibuot	25820	23527	-8,9
Gusat	8666	8016	-6,5
Sávzzat badjel 1 jagi	45062	42717	-5,2
Mielkegáiccat	3603	3324	-7,7
Spiinnit	11613	10962	-5,6
Vuoncát	44846	40946	-8,7

Gáldu: SGD, Sámi statistihkka tabella 07640

Gussaelliid lohku oktiibuot SED-guovllus Norlánddas lassánii 8 proseanttain áigodagas 2006–2013, ja gusaid lohku fas 16 proseanttain. Šadde 15 proseanta unnit sávzzat seamma áigodagas, ja dat 2520 vuoncá mat ledje 2006:s ledje jávkan 2013:s. Eará guovlluin Davvi Norlánddas ledje logut unnán rievdan visot omiid kategorijain (njiedjan vuollel 10 proseanta).

6.4.7 SED-guovlluid buohtastahttin

Go buohtastahtta SED-guovlluid regiovnnaid mielde ihtet muhtun muddui stuora erohusat, nu movt tabealla 6.20 čájeha.

Tabealla 6.20 Dállodoaluid lohku, SED-guovlluid regiovnnain, 1995–2013

Dállodoaluid lohku SED-guovlluin	1995	2013	Rievdan % 1995–2013
SED-guovllut oktiibuot	1730	770	–55,5
Eará guovllut oktiibuot	3387	1685	–50,3
SED-guovllut regiovnnaid mielde:			
Nuorta-Finnmárku	85	55	–35,3
Sis-Finnmárku	315	143	–54,6
Oarje-Finnmárku	88	31	–64,8
Davvi-Romsa	580	233	–59,8
Lulli-/Gaska-Romsa	621	284	–54,3
Davvi Norlánda	41	24	–41,5
Eará guovllut regiovnnaid mielde:			
Nuorta-Finnmárku	44	26	–40,9
Oarje-Finnmárku	148	73	–50,7
Lulli-/Gaska-Romsa	1060	506	–52,3
Davvi Norlánda	2135	1080	–49,4

Regiovnnat mat eanemus spiehkastit gaskamearálašlogus dállodoaluid logu rievdamii SED-guovlluin obbalaččat (–56 proseanta) áigodagas 1995–2013, leat Nuorta-Finnmárkkku SED-guovllut gos lea njiedjan “dušše” 35 proseanta, Davvi Norlánda SED-guovllut gos dállodoaluid lohku lei njiedjan –42 proseanta, ja Oarje-Finnmárkkku SED-guovllut gos njiejai olles 65 proseanta. Dákkár regiovnnaš erohusat leat mearkan dasa ahte eanandoallobirrasiin leat iešgudet hástalusat, ja ahte regiovnnaid dásis maid lea dárbu máhttui eanandoalu ektui; lassin máhttui obbalaš rievdantreanddaid birra SED-guovlluin.

6.5 Čoahkkáigeassu

Eanandoallostatihkka sámi ássanguovlluin, mii lea vuodđuduvvon Sámedikki ealáhusdoarjaga (SED) doaibmaguvlui, čájeha ahte dállodoaluid lohku njiejai 68 proseanttain áigodagas 1989–2013. Dát lei stuorit njiedjan go Davvi-Norggas ollislaččat (–62 proseanta) ja olles riikkas oktiibuot (–56 proseanta). Logut oanehit áiggis, áigodagas 1995–2013, čájehit ahte njiedjan SED-guovlluin oktiibuot lei veaháš eambo go eará guovlluin davábealde Sáltoduoddara (gos lei –56 ja –50 proseanta). Viidáseappot čájeha statistihkka ahte unnimus dálut leat šaddan buot hárvvimusat, ja dušše dálut mat leat badjel 200 dekára leat lassánan. Gaskamearálaččat leat dálut šaddan stuoribut sihke dekáriid ektui ja omiid logu ektui, muhto

oktiibuot lea omiid lohku njiedjan SED-guovlluin. Eanandoalloareálas mii lea anus dán guovlluin, ii leat rievdan sturrodat, jus geahččá áigodaga 1989–2013 obbalaččat.

Dievdodállodolliid gaskamearálaš ahki (váldodoallit) lassánii golmmain jagiin 2001 rájes gitta 2013 rádjái (49 jagis 52 jahkái), muhto nissondállodolliid ahki ii rievdan (49 jagi). Guhkit áigodagas, 1989 rájes gitta 2013:i rádjái, lassánii nissoniid váldodoallin oassi guđain proseanttain.

Gaskamearálaš logut eanandoalus SED-guovlluin čájehit ahte eanas rievdan lea negatiiva guvlui, muhto čájehit maid muhtun stuora erohusaid regiovnain. Buohtastahttin áigodagas 1995–2013 čájeha ahte guovllut mat spiehkastit eanemusat gaskamearálaš loguin dálldoaluid logu njiedjamii (dalle lei njiedjan 56 proseanta), leat Nuorta-Finnmárkku SED-guovlu gos njiedjan lei “dušše” 35 proseanta, Davvi Norlánda gos dálldoaluid lohku lei njiedjan 42 proseanttain ja Oarje-Finnmárkku SED-guovlu gos njiedjan lei olles 65 proseanta, mii lei buot eanemus njiedjan SED-guovlluin.

6.6 SED-guovlluid eanandoallostatistihka ovdánahttin

SED-guovlluid eanandoallostatistihkas leat dál arvat eanet kategoriiat go dalle go kapihttal vuoddoealáhusaid rievdamá birra dán guovlluin čállojuvvui 2009:s (Sámi logut muitalit 2). Dán statistihka vejolaš ovdánahttimis, evttohan veardidit kategorijaid mat čájehit biebmobuvttadeami, lotnolasdoaluid, lassiealáhusaid ja sisaboáđu dábálaš bálkábarggus, lassin omiid massimii boraspiriid geažil.

6.6.1 Biebmobuvttadeapmi

Eanandoalu mearkkašupmi SED-guovlluin sáhtta čalmmustahttojuvvot earret eará biebmobuvttadeami loguiguin. Porsángo eanandoalloplána (2017) sáhtta leat okta ovdamearka dákkár čalmmustahttimii. Das čujuhuvvo guorahallamiidda mat gusket eanandoalu árvoháhkamii ja bargosadjemearrái maid Norsk Institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) lea ráhkadan 2014–15:ii loguin. Buvttaduvvui badjel 1 miljovna lihttara mielki Porsángo gielddas jahkásaččat, badjel 30 tonna sávzzabiergu ja eambo go 60 tonna gussaelliidbiergu jahkásaččat. Ullobuvttadeapmi lei jahkásaččat 6300 gilo. Gielddas leat maid eanandoallofitnodagat mat buvttadit buđehiid ja murjjiid, urtasiid ja ruotnasiid. Ollu dás vuvdojuvvo báikkálaččat. Lassin leat mánga fitnodaga mat buvttadit fuodđariid vuovdimassii. Sisaboahu eanandoalu fitnodagaid buvttadeamis Porsánggus lei meroštallon badjel 21 miljovna ruvdnui. Dákkár logut čalmmustahttet eanandoalu dakkár ealáhussan mii báikkálaš riggodagain háhká árvvuid.

6.6.2 Lotnolasfitnodagat ja eará dienasgáldot

Árbevirolaččat lea eanandoallu ovttas guolástemiin ja meahci ávkkástallamiin leamaš dábálemos doaibmavuohki sámi ássanguovlluin. Maŋŋil soađi dáhpuhuvai specialiseren; olbmot válljeje juogo eanandoalu dahje guolástemiin váldoealáhussan. Dábalaš bálkábargu šattai maid mávssolaš lotnolasfáktorin eanandoalus ja dain eará vuoddoealáhussain. Go galgá ipmirdit eanandoalu ruhtadili dálldoalu dásis, dárbbasa loguid mat čájehit movt bálkábarggu sisaboahu lea oassin dálu ja dálldoalu ollislaš ruhtadilis (jus máhkaš nubbi náittosguoibmi bargá dálás ja nubbi fas dábalaš bálkábarggus). Boazodoallohálldahusa statistihka sáhtá atnit ovdamearkan. Dat speadjalastá movt sisaboahu eará sektoriin ja eará ealáhusdoaimmain lea stuora mearkašupmi boazodoalloealáhusa ruhtadillái, ja ahte leat earenoamážit nissonolbmot geat buktet dáid sisaboáduid. Lea maid dárbu oažžut loguid mat čájehit náittosguoimmi, mánáid ja eará joavkolahtuid bálkákeahtes bargonávccaid.

Boanddain leat stuora oasis lassiealáhusat. SGD:s lea tabealla man namma lea “doalloovttadagat main leat lassiealáhusat 2012–2013” (eanandoalloiskadeami tabealla 10276). Dat čájeha ahte riikadásis leat 55 proseanta doalloovttadagain lassiealáhusat. Logut dain golmma davimus fylkkain leat 45 proseanta Norlánddas, 48 proseanta Romssas ja 35 proseanta Finnmárkkus. Lassiealáhusat mat leat váldon mielde statistihkkii leat nu movt oaidnit tabeallas 6.21, sáhtostallan, láigohit bivdo- ja guolástanrivttiid, bargu iežas vuovdedoaimmas, idjadeapmi, bartaláigoheapmi, dálldoalloturisma ja visttiid láigoheapmi. Mii oaidnit ahte Finnmárkkus leat logut dušše ovttá kategorijjas; sáhtostallamis. Sivvan dasa sáhtá leat ahte tabealla leat ain ovdánahttime, ja/dahje ahte kategorijjat lassiealáhusaide mat soitet leat dábalaččat Finnmárkkus, eai leat váldon mielde. (Nu dego vuotnaguolásteapmi, murjen ja duodji.)

Tabealla 6.21 Eanandoallofitnodagat lassiealáhusaiguin, 2012–2013

Fylka	Sáhtostallan	Bivdo- ja guolástanrivttiid láigoheapmi	Bargu iežas vuovdedoalus	Idjadeapmi, bartaláigo, dálldoalloturisma	Visttiid láigoheapmi
Norlánda	500	300	200	100	200
Romsa	300	100	100	100	100
Finnmárku	100	0	0	0	0

Gáldu: Tabealla: 10276: Eanandoallofitnodagat lassiealáhusaiguin (F), eanandoalloiskadeamis

SED-guovlluid eanandoallostatistihka vejolaš ovdánahttimis sáhtá leat jierpmálaš veardidit movt sáhtášii čalmmustahttit dálldoaluid logu ovttas dábalaš bálkábargguin, ja maid lassiealáhusaiguin čatnon dálldollui. Dát maŋemus namuhuvvon orru šaddan eambo dábalaš dáid maŋemus jagiid. Ivgus leat ovdamearkka dihte sullii njealjádasoassi dálolaččain ovdánahtán fálddagaid ruoná beroštumis, turismmas, dálldoalu buktagiin, fidnohusen doaimmain ja nu ain, ovdánahttinproševtta plána vuodul mii lea ráhkaduvvon eanandoalus Ivgus. Porsáŋggus leat muhtun dáluin lassiealáhusat nu dego Šilljui/”Inn på tunet”, boaldinmuoraid buvttadeapmi, vuotnaguolásteapmi ja buvttadeapmi, ja lea sávahahtii nu movt namuhuvvon eanandoalloplánas oalgguhít lassiealáhusaide, nu movt earet eará dálldoalloturisma, šaddobuvttadeapmi, oalgebuktagat, dálldoalus gávpi ja guossedállu.

6.6.3 Omiid massin boraspiriid geažil

Sámedikki eanandoalldiedáhusas (2007) čujuhuvvo ahte boraspiret vaháteallin leat stuora váttisvuohtan eanandollui sámi guovlluin. Raporttas *Sámi logut muitalit 4* lea okta kapihttal boraspirevahágiid birra (Fossbakk 2011). Fossbakk cuiggoda kapihttalis go otná dán beaivvi eai gávdno tabeallat mat čájehit sávzavahágiid, vaikko bohccuid vahágiid sáhtta buriin tabeallain oaidnit dalle go daid jearrá oažžut. Son válddii dan dihte vuođu statistihkas sávzzaid birra maid Finnmárkku, Romssa ja Norlánda fylkkamánnit leat ráhkadan ja statistihka bohccuid birra vuođđuduvvon loguide Rovbases 3.0. (rovbase.no). Dát logut čájehit earet eará ahte 2008:s sáhttet duodaštit vahágahtton vuollelaš čuođi sávzza boraspiriide, ja árvoštallamiid mielde leat buhtadusat biddjon badjelaš 800 ealli ovddas. Fossbakk konkludere ahte boanddat ja boazoeaiggádat vaháгат leat ollu suoribut go dat maid ovddas sii ožžot ekonomalaš buhtadusa stáhtas. Dát stuora vaháгат sihke sávzzain ja bohccuin mat leat guohtumis lea oallugiidda dakkár váttisvuohtan ahte sii veardidit heaittihit iežaset doaluid.

Eará váttisvuođačuolbma boraspirevahágiid ektui lea meahcegeavaheami vejolašvuohta. Boraspireváttisvuohta gáržžida odne eanandoalu meahci ávkkástallamis, daddjo Sámedikki eanandoalldiedáhusas. Meahceguohtun lea váttisvuohta nu guhka go vaháгат lea ná stuorrát.

6.7 Loahpalaš kommentárat

Eanandoalus, dego eará vuođđoealáhusain, lea stuora deaddu sámeapolitihkalaš oktavuodain. Sámedikki eanandoalldiedáhusas 2007 celko ahte buvttadeapmi eanandoalus, guolásteamis, boazodoalus, meahcásteamis, duojis ja dáid lotnolasvuodas lea árbevirolaččat leamaš vuođđun ásaiduvvamii ja bargoeallimii sámi servodagain, ja dan dihte lea čielga oktavuoha sámi ásaiduvvamis ja vuođđoealáhusaid sajis fáktorin bargosadjemearis. Diedáhusas čujuhuvvo Sámediggeráđi politihkalaš prográmmii áigodagas 2006–2009, gos boahtá ovdan ahte Sámedikki váldomihttu eanandollui lea bisuhit bargosadjemeari ja doallostruktuvrra mii odne lea. Čujuhuvvo ahte dán ealáhusa rievdan sámi ássanguovlluin lea dramáhtalaš, ja ahte eanandoalu rámmaeavttut sámi guovlluin leat garrasit rievdan maŋemus jagiid. Čuoččuhuvvo ahte sámi eanandoallu daid maŋemus 30–40 jagi lea ovttaiduhhton norgga eanandoalopolitihka mielde, ja dat lea rivven sámi álbmogis dehálaš kulturárbbi. Daddjo maid mihttomeriin ahte boahteáiggis lea mihttu váldit ruovttoluotta ovttá oasi kultuvrras eanandoalu doaimmaheamis, ja máŋggabealatvuohta mii ovdal lea leamaš sámi eanandoalu dovdomearka ferte ain bisuhuvvot nanu oassin.

Eanandoallostatistihkka sámi ássanguovlluin čájeha čielga negatiiva rievdamá eanandoalus eanas SED-guovlluin, earet eará lea dálloaluid lohku ollu njiedjan. Jus galgá veardidit dákkár rievdamá váikkuhusaid, ferte muitit lassin iežas dan ealáhusa váikkuhusaide, maid eanandoalu mearkkašumi báikkálaš biebmobuvttadeapmái, eará ealáhusaide (earet eará gávppašeapmái ja bálvalusealáhusaide), vearrosisabohtui, ássanvuđđui ja olmmošlohkui, doaimmaide ja loaktimii báikkálaš servodagain, kulturduovdagiid áimmaguššamii ja maid gillii ja báikkálaš/árbevirolaš máhtui.

Nu movt namuhuvvon lea dálloaluid logu njiedjan áigodagas 1989–2013 stuořit SED-guovlluin go Davvi-Norggas oktiibuot ja olles riikkas obbalaččat. Leat doaimumis máŋga ja oktiičatnon sivat dákkár erohusaide. Seamma guoská maid erohusaide gaskal SED-guovlluin

iešguhtet regiovnain. Sáhtta leat sáhka fáktoriid birra nu dego eanandoalu struktuvra ja geavahanvuogit (ovdamearkka dihte dáluid sturrodas ja eambo dahje unnit lotnolasdoallu), luonddu dilálašvuohta, demográfalaš fáktorat (erenoamážit agi ja sohkabeale čoahkkádus), bargomárkan (vejolašvuohta beallelaččaide oazžut bálkábarggu ja vejolaš maid boanddaide geain leat unnit eanandoalut), vejolašvuođat lassiealáhusaide, gilvojuvvon areála olahanmuhtus, oahppofálaldagat ja mañemus muhto ii unnimus – rekrutteren dássi. Dasa lassin sáhtta riikkaviidosaš eanandoalopolitihkka, ja erenoamážit ekonomalaš rámmat maid guovddáš eisseválddit mearridit, čuohtit iešguđet ládje iešguđet eanandoalloguovlluide, čatnon doallomálliide ja buvttadeapmái. Eanandoalopolitihkka ja doaibmabijut suohkan- ja fylkadásis sáhttet maid váikkuhit.

Eanandoallostatihkka govvida dan mánga stuora hástalusas mat leat eanandoalus sámi ássanguovlluin, ja dakko bokte maid eanandoalopolitihkas iešguđet dásis ja Sámedikkis. Gávdnodit ovdamearkkat gos lea buorre mokta ja dáhttu ángiruššat eanandoalus, dan ferte maid namuhit. Porsáŋggus lea ovdamearkka dihte ovdalis namuhuvvon eanandoalloplána “landbruk en fremtidsnæring”, eanandoallu boahpteáiggedoallu, višuvdnan. Plánas namuhuvvo prošeakta *Eanandoallu ja ovdáneapmi Ávjováris/Landbruk og vekst i Ávjovárri* ovttasbargoprošeaktan gaskal Guovdageainnu, Kárášjoga ja Porsáŋggo ja dat galgá addit ovdáneami ja buktit innovašuvnna, ovdáneami ja buoret gánnáheami eanandollui. Váldomihttu lea jorgalahttit negatiiva trenda oapme- ja šaddobuvttadeamis. Porsáŋgu, ruovttusuohkan, lea ohcan viidásit bargat dáinna prošeavttain SápmAgri nama vuolde ja ovttas eará oasálasttii suohkaniiguin.

Ivgus lea okta resursajoavku ráhkadan plána ovdánahttinprošektii mii váldá vuodu ipmárdusas ahte «nanu ja girjás eanandoallu addá nanu báikkálaš servodaga». Váldoulbmil lea «ovdánahttit innovatiiva ja nanaguoddevaš eanandoalu Ivgus». Prošeakta lea initierejuvvon vuolggasajis ahte lea negatiiva trenda go bargosadjemearri unnu eanandoalus ja eretfárren Ivgus lassána, ja oaivvilduvvo ahte eanandoallu sáhtta ovddastit vuostedeattu álbmoga eretfárremii ja guovddušteapmái.

Namuhuvvon prošeavttat govvidit ahte lea dáhttu ángiruššamii eanandoalu valljivuoda ja gelbbolašvuoda vuodul, ja guorahallamiid vuodul mat čájehit hástalusaid ja vejolašvuođaid báikkálaš dilálašvuođain. Dákkár guorahallamat leat mávssolaččat go galgá ipmirdit rievdamuhtun suohkaniin ja/dahje regiovnain, lassin dasa maid eanandoallostatihkka sámi ássanguovlluin eambo obbalaččat muitala. Viidáseappot lea dárbu máhttui dan birra movt iešguđetlágan rámmaeavttut čuhcet eanandoalu rievdamii iešguđet suohkaniin ja regiovnain, ja dákkor maid máhttu oktagaslaš válllejumiid vuodu birra mii lea mearrideaddji dasa ahte áigu go dálldolliid lohku ain geahppánit sámi ássanguovlluin, vai sáhtta go rievdamu jorgalahttit.

Referánsat

Andersen, Svanhild (2009): Vuodđoealáhusat boazodoallu, eanandoallu ja guolásteapmi, *Sámi logut mitalit 2. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2009*. Sámi allaskuvla.

Fossbakk, Ole-Bjørn (2011): Sámi logut mitalit: Kommentárat välljejuvvon statistihkkii surggiin našuvnnalaš boraspirehálddašeapmi ja Finnmárkkuopmodaga resursahálddašeapmi, *Sámi logut mitalit 4. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2009*. Sámi allaskuvla.

Porsángo gielda (2017): Landbruksplan for Porsanger kommune 2017–2024.

<https://www.porsanger.kommune.no/getfile.php/3841576.655.avybbawvub/Landbruksplan.pdf>

Resursajoavku eanandoalus Ivgus: Prošeaktaplána: «Et robust og mangfoldig landbruk skaper robuste lokalsamfunn». 3-jagi gelbbolašvuoda- ja ovdánahttinprošeakta resursajoavkkus eanandoalus Ivgus

Sámediggi (2007): Sámedikki eanandoalldiedáhus.

Slaastad, Tove Irene (2014). *Samisk statistikk 2014 / Sámi statistihkka 2014*. Raporta 2014/1, Statistihkalaš guovddášdoaimmahus.

Statistihkalaš guovddášdoaimmahus: Tabeallat vižžon SGD statistihkkabánkkus, fáddá «sápmelaččat» ja «eanandoallu».